

Toekomstscenario's voor **schoolsport**

Het Mulier Instituut en het lectoraat 'Bewegen, school en sport' van Hogeschool Windesheim onderzochten in opdracht van de MBO Raad het landelijk schoolsportaanbod. Het onderzoek vond plaats vanuit het beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Het doel van deze studie was inzicht verkrijgen in hoe schoolsportactiviteiten samenhangen met de verschillende onderwijssoorten en welke verbindingen gemaakt kunnen worden met het onderwijs en sportaanbieders (sportbonden en -verenigingen). Op basis van die kennis worden suggesties gedaan over de wijze waarop schoolsport in de toekomst kan worden georganiseerd.

Door: Niels Reijgersberg en Niek Pot

Voor dit onderzoek zijn verschillende organisatoren en experts op het gebied van schoolsport geïnterviewd. Er zijn 34 typen schoolsportactiviteiten in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroeps-onderwijs en hoger onderwijs geïnventariseerd. In dit onderzoek werd schoolsport gedefinieerd als sport- en beweegactiviteiten die door de onderwijsinstelling in aanvulling op het reguliere curriculum worden georganiseerd of gefaciliteerd, vaak in samenwerking met externe partijen, zoals sportservicebureaus, sportverenigingen en gemeenten. Van deze schoolsportactiviteiten zijn verschillende organisatie- en activiteitskenmerken geanalyseerd (zie Tabel 1).

In dit artikel wordt eerst de aanleiding van het onderzoek beschreven. Vervolgens geven we de belangrijkste bevindingen weer. Tot slot worden vier toekomstscenario's voor schoolsport geïntroduceerd. Deze zullen we aan de hand van enkele voorbeelden illustreren.

Achtergrond

School en sport zijn in Nederland lange tijd gescheiden werelden geweest. In de tweede helft van de vorige eeuw kreeg sport een steeds prominenter plek in het onderwijssysteem vanwege de veronderstelde positieve effecten van een samenwerking tussen onderwijs en de sportwereld (Crum, 1978; Stegeman et al,

Kenmerken van schoolsport	Omschrijving
Organisatiekenmerken:	
Organisatie	Wie is verantwoordelijk voor de organisatie en in hoeverre is de schoolsportactiviteit in het beleid ingebed?
Communicatie	Hoe is de informatievoorziening geregeld en welke rol spelen de verschillende organisatoren daarbij?
Middelen	Wie draagt de kosten voor de activiteit?
Begeleiding	Wie begeleidt de schoolsportactiviteiten?
Binding	Wordt er een bindingsvorm gehanteerd, bijvoorbeeld lidmaatschap schoolteam, schoolsportvereniging of sportpas?
Activiteitskenmerken:	
Type activiteit	Wat wordt er georganiseerd, bijvoorbeeld een competitie, toernooi, kennismaking of training?
Doelstelling	Met welke intentie wordt de activiteit georganiseerd?
Doelgroep	Voor wie is de activiteit? Wordt er geselecteerd en hoe?
Duur	Heeft de activiteit een langdurig of incidenteel karakter?
Tegenstanders	Deelname binnen school of namens school?
Structuur	Is de opzet lokaal, regionaal en/of landelijk?

Tabel 1: Overzicht organisatie- en activiteitskenmerken schoolsportactiviteiten

2001). In het basis- en voortgezet onderwijs is bewegingsonderwijs een vast onderdeel van het lesprogramma. In de praktijk blijkt het aantal uren bewegingsonderwijs in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs kleiner dan in de onderbouw, hoewel bij een deel van de scholen in de bovenbouw juist een extra aanbod voor bepaalde scholieren wordt gerealiseerd (o.a. L02 bij vmbo en BSM bij havo/vwo). Ook de deelname aan de Mission Olympic schoolsportcompetitie is de afgelopen jaren toegenomen (van 150 naar bijna 300 scholen). In het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs is bewegingsonderwijs niet standaard opgenomen in het lesprogramma. Het aantal verplichte uren bewegingsonderwijs in het reguliere curriculum kan soms al teruglopen wanneer >>

Contact:

*n.reijgersberg@mulierinstituut.nl of
j.n.pot@vu.nl*

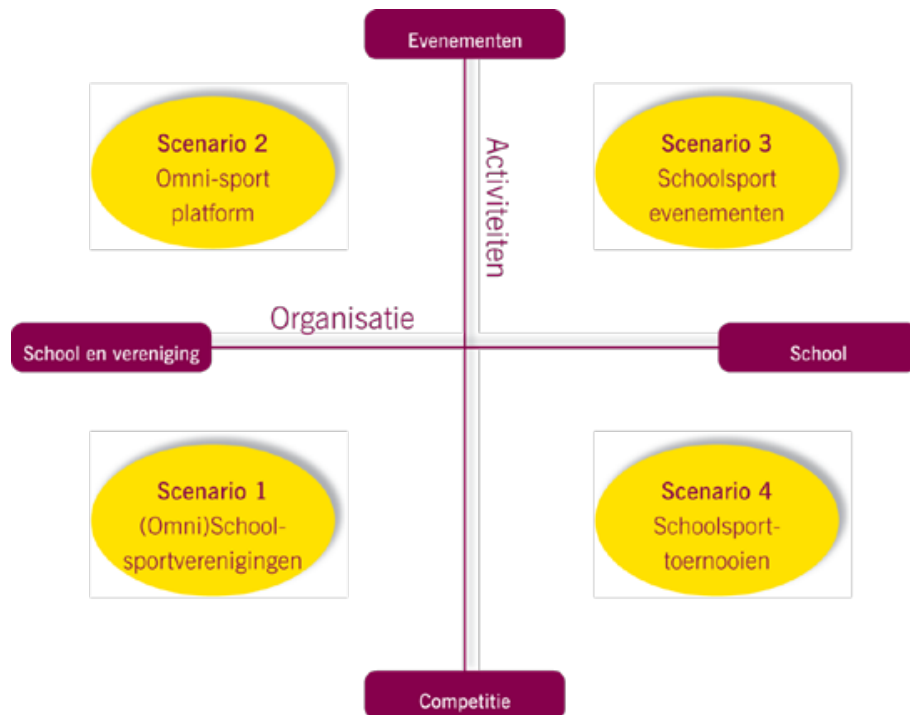
leerlingen ongeveer 14 jaar oud zijn. Helaas is er rond die leeftijd ook in de reguliere sportdeelname bij verenigingen een teruggang te zien.

De sport(verenigings)cultuur, de tijdsinvestering, de locatie en kosten lijken voor jongeren als drempel te fungeren (Elling & Kemper, 2011; Pot en Van Hilvoorde, 2011) om lid te worden en blijven van een vereniging. Daarnaast blijkt ook een beperkte intrinsieke motivatie een belangrijke rol te spelen om niet (meer) te sporten. Schoolsport heeft de potentie om een aantal van die drempels (bijvoorbeeld tijd en afstand) weg te nemen (Lucassen et al, 2010). Daardoor kan de context van de school mogelijk een brug vormen naar sportdeelname voor jongeren voor wie de reguliere sport- of verenigingscultuur niet (meer) past.

Organisatie- activiteitskenmerken van schoolsport

In het laatste decennium is de aandacht voor de inzet van schoolsport als middel om maatschappelijke doelstellingen te bereiken verder toegenomen. De verwachtingen die aan school-sportactiviteiten worden verbonden, zijn niet altijd realistisch als gekeken wordt naar de gekozen organisatievorm en het type activiteiten dat wordt aangeboden. Het is belangrijk te onderkennen dat elke schoolsportactiviteit een andere uitwerking kan hebben, afhankelijk van waar, hoe, met wie en voor wie die wordt georganiseerd. Wanneer we de mogelijkheden van schoolsport goed willen benutten is het van belang om de juiste organisatie- en activiteitskenmerken te kiezen die aansluiten bij de beoogde doelstelling(en) en de te bereiken doelgroep. Uit het onderzoek zijn een aantal succesfactoren af te leiden die terug te voeren zijn op de twee hoofdlijnen.

- Bevindingen met betrekking tot de organisatie van schoolsport:
 - schoolsportactiviteiten vastleggen in het onderwijsprogramma
 - verschillende bindingsvormen via school en/of sportvereniging naast het traditionele lidmaatschap (bijvoorbeeld sportpas, lid schoolsportteam)
 - samenwerking en afstemming van school-sportactiviteiten tussen onderwijsinstelling en sportvereniging
 - verantwoordelijkheid en betrokkenheid van leerlingen en studenten bij de opzet, organisatie en begeleiding van schoolsportactiviteiten.

Figuur 1. Kwadrant van toekomstscenario's (ovalen) voor schoolsport geplaatst langs de assen van organisatie (horizontaal) en activiteit (verticaal).

- Bevindingen met betrekking tot de schoolsportactiviteiten:
 - breed sportaanbod met verschillende typen activiteiten
 - flexibiliteit in keuze tussen verschillende sporten en tussen vormen van aanbod binnen een sportactiviteit
 - structurele activiteiten die het hele schooljaar duren
 - voor iedereen toegankelijk, verschillende deelnameniveaus
 - een aanbod afgestemd op specifieke doelgroepen
 - een vraaggericht sportaanbod (bottom-up).

Landelijke coördinatie

De uitkomsten van het onderzoek wijzen uit dat de samenwerking tussen (landelijke) schoolsportactiviteiten en tussen onderwijstypen en sportaanbieders verder verbeterd kan worden. Met name in het basis- en voortgezet onderwijs is meer aandacht voor (landelijke) sturing en coördinatie zinnig. Er is momenteel vaak onduidelijkheid over welke organisatie welke verantwoordelijkheden voor schoolsportactiviteiten draagt. Schoolsportactiviteiten vinden veelal plaats buiten school en bovenop het curriculum, waardoor scholen de verantwoordelijkheid niet volledig kunnen dragen. Ook de afstand tot de traditionele sportvereniging is vaak nog groot waardoor zowel sportbonden als verenigingen geen directe verantwoordelijkheid voelen.

Onder andere door het 'Platform Sport, Bewegen en Onderwijs' is de laatste jaren sterk ingezet op lokale samenwerking tussen school en sport. Echter, een overkoepelend platform met een netwerkfunctie dat verschillende organisaties samenbrengt zou de kracht van die (lokale) samenwerkingsverbanden kunnen versterken. Dit platform kan:

- een actueel overzicht van schoolsportactiviteiten in Nederland bieden
- onderwijs-, sport- en overheidsinstellingen samenbrengen
- lokale partijen ondersteunen bij de organisatie van schoolsport

- eenduidige communicatie naar scholen en sportaanbieders verzorgen
- verbindingen met commerciële en maatschappelijke partijen vereenvoudigen.

Vier toekomstscenario's voor schoolsport

Op basis van de analyse van organisatie- en activiteitskenmerken van schoolsportactiviteiten zijn vier toekomstscenario's voor schoolsport ontwikkeld. Interviews met experts op het gebied van schoolsport hebben gezorgd voor aanscherping van de scenario's. De vier toekomstscenario's zijn te plaatsen in een kwadrant met een organisatie-as en een activiteit-as (zie Figuur 1). De organisatie kan volledig bij het onderwijs liggen of bij een samenwerkingsvorm tussen scholen en sportverenigingen (horizontale as). Het type sportactiviteit (verticale as) kan daarbij variëren van een langlopende competitievorm tot een sportactiviteit met een evenementachtig karakter waarbij deelname op zich en de beleving voorop staan.

In de scenario's 1 en 2 staat de samenwerking tussen de onderwijsinstelling en sportverenigingen centraal. Het sportaanbod van verenigingen in de omgeving kan richtinggevend zijn voor de sportactiviteiten die in scenario's 1 en 2 worden aangeboden. De scenario's onderscheiden zich in het type activiteiten dat wordt aangeboden. Scenario 1 is meer gericht op een structureel schoolsportaanbod van trainingen en wedstrijdvormen. Hierbij kan gedacht worden aan een schoolsportvereniging, waarbij leerlingen na school trainingen kunnen volgen en voorbereiden op (school)wedstrijden of (school)toernooien.

Het tweede scenario gaat uit van een flexibel en gevarieerd aanbod van verschillende school-sportactiviteiten. De school treedt op als makelaar tussen de leerlingen en (traditionele) sportaanbieders die introductielessen en cursussen verzorgen. Leerlingen kunnen op deze manier vanuit een bekende omgeving kennismaken met veel verschillende sporten. Het sportaanbod voor studenten in het hoger onderwijs is grotendeels op deze manier vormgegeven. Met de aanschaf van een sportkaart kunnen studenten eenvoudig inschrijven op een breed aanbod van verschillende sportactiviteiten.

In de scenario's 3 en 4 wordt schoolsport voornamelijk vanuit de onderwijsinstelling georganiseerd. De kern van de activiteiten ligt in scenario 3 meer op deelnemen en het verbeteren van de eigen-vaardigheid en prestatie dan op competitie en

onderlinge strijd. Evenementen zoals een survivalrun of een hardloophwedstrijd zijn goede voorbeelden. Voorafgaand kan de school een voorbereidingstraject aanbieden waarin deelnemende leerlingen elkaar leren kennen en samen trainen.

Scenario 4 is een duidelijke tegenhanger van scenario 3. De nadruk ligt in scenario 4 op competitie, waarbij samenwerking tussen bestaande schoolsporttoernooien op lokaal, regionaal en landelijk niveau wordt gestimuleerd. Door het verbinden van schoolsporttoernooien kunnen eenmalige sportactiviteiten een langdurig karakter krijgen. Het Nederlands Kampioenschap schoolvoetbal in het mbo is een goed voorbeeld. In 2012 deden tijdens vijf regionale voorrondes bijna 100 teams (jongens en meisjes) mee. Maar ook Mission Olympic in het voortgezet onderwijs waarin de laatste jaren verschillende schooltoernooien zijn samengevoegd. Wanneer er verschillende deelnameniveaus worden gecreëerd kunnen ook de minder ervaren leerlingen aan de betreffende sport meedoen.

De vier scenario's beschrijven uiteenlopende varianten van schoolsport die als uitgangspunt kunnen dienen voor het organiseren van schoolsport. De kracht kan liggen in het combineren van deze scenario's waardoor verschillende doelgroepen kunnen worden bereikt. Ook kunnen leerlingen van andere (sport gerelateerde) opleidingen en scholen betrokken zijn bij de organisatie of begeleiding van schoolsportactiviteiten. Rekening houdend met het schooltype zouden met name de wensen van verschillende doelgroepen en de mogelijkheden in de schoolomgeving leidend moeten zijn bij het uitwerken van toekomstige schoolsportactiviteiten.

Het uitgevoerde onderzoek maakt duidelijk dat er verschillende concrete mogelijkheden zijn om de potenties van schoolsport in de komende jaren verder te ontwikkelen.

Over de onderzoekers

Niels Reijgersberg en Jo Lucassen zijn onderzoekers van het Mulier Instituut. Niek Pot en Ivo van Hilvoorde zijn verbonden aan het Lectoraat Bewegen, School en Sport (Christelijke Hogeschool Windesheim) en de Faculteit der Bewegingswetenschappen (VU Amsterdam).

Het volledige onderzoeksrapport en een samenvatting is te downloaden van de website van het Mulier Instituut www.mulierinstituut.nl.

Bronnen

Crum, B.J. (1978). *Aan sport georiënteerd bewegingsonderwijs tussen aanpassing en kritiek*. Haarlem: De Vriescheborch

Elling, A., & Kemper, F. (2011). *'Het kost veel tijd en je wordt er moe van': verklaringen voor sportdeelname en inzichten in de leefwereld van niet-sporters*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W.J.H. Mulier Instituut.

Lucassen, Jo, Van Mossel, Ger. Wisse, Ester. (2010). Jeugd: Sport, bewegen en onderwijs. In: Tiessen-Raaphorst, A. et al (red): *Sport: een leven lang*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Pot, J. N., & Hilvoorde, I. v. (2011). *Zaalvoetbal in de wijk: onderzoek naar de effecten van de KNVB basisscholen zaalvoetbalcompetitie in Zeeburg*. Zwolle: Windesheim.

Stegeman, H., Lucassen, J. & Faber, K (2001). Terugblik op een halve eeuw sport- en bewegingsstimulering. In: Duijvestein, P. et al (red) *CHESS - Het handboek. In 7 stappen naar betere jeugdsportplannen*. Arnhem: Stichting Jeugd in Beweging. ◀